

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, професионално направление 3.7 „Администрация и управление”, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство”

на тема „Противоречия и конфликти в социалното осигуряване”
(алтернативни подходи и методи за разрешаването им)

Докторант: Анелия Венелинова Пържанова – Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”, Катедра „Администрация и управление”

Научен ръководител: проф. д-р Йордан Христосков

Рецензент: проф. д-р Павел Павлов

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта: дисертационен труд; автореферат; справка за приносите в дисертационния труд; публикации по темата на дисертационния труд. Представените материали съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Наредба № 12 на ВСУ „Черноризец Храбър“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” и научна степен „доктор на науките”. Процедурата по защитата е коректно спазена.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА РЕЦЕНЗИРАНИЯ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

Предложеният за рецензиране дисертационен труд се отнася до проблем и предметна област, които са **безспорно дисертабилни**. **Насочеността** на дисертационното изследване е към разрешаване на **актуални и значими проблеми** в изградената и развиваща се социално-осигурителна система в България и преди всичко към възникващите противоречия и конфликти в тази система. За решаването на този тип проблеми в социалното осигуряване докторантът дефинира взаимовръзките между участниците в него, извежда заложените противоречия и възникнали или възникващи конфликти, анализира и оценява досегашната практика за тяхното ограничаване, предлага идеи за алтернативни подходи и методи за разрешаването им.

Дисертационният труд е с обем 166 страници (Times New Roman 12) и се състои от въведение (8 страници), основен текст в три глави с общо 121 страници (първа глава 30 страници, втора глава 41 страници, трета глава 50 страници), заключение (4 страници), списък с използвана литература (6 страници), шест приложения (25 страници).

Посочени са общо 68 литературни източници (съответно 41 на кирилица и 27 на латиница), използвано е и интернет-пространството на български и чуждестранни уеб сайтове. **Източниците** са използвани **коректно**, част от позоваванията са посочени под линия на съответната страница. Резултатите от авторското изследване (приложение 6) са подходящо онагледени с 42 фигури и 44 таблици. Гореизложеното дава основание за **извода**, че докторантът **познава литературата и съвременните постиженията** в конкретната научна област, а това е предпоставка за откриване на нерешени проблеми, за систематизиране и оформяне на научни тези, за успешно провеждане на цялостно изследване и представянето му разбираемо и прецизно.

Структурата на изследването може да се определи като **правилно построена**, сравнително добре балансирана и **отговаряща на изискванията за дисертационен труд**. В съответствие с **възприетата структура**, в **логическа последователност**, докторантът **развива идеите си**, аргументирано **доказва** изследователската теза и **обосновава** своите **приноси**. В **съдържателно** отношение **приносите** отразяват **обективно постиженията** на докторанта и имат характер на **обогатяване и доразвиване на съществуващата теория и методология**. Предложен е и **усъвършенстван инструментариум** за разрешаване на идентифицираните проблеми.

II. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **УВОДА** се **обосновава** изборът на темата от гледна точка на нейната **актуалност** и **практическа приложимост**. Коректно са **формулирани** изследователският **проблем** и авторовата **теза**. Правилно са **дефинирани целта** на дисертационния труд и поставените за решаване **задачи**. **Определени са обектът и предметът** на изследването. **Посочени са ограниченията** по изследваната проблематика и използваният научен **инструментариум**.

В процеса на **доказване на авторовата теза са аргументирани нови възможности и форми** за решаване на важна научна, и с практическо значение за икономиката и управлението на националното стопанство задача, а именно: да се изведат нови подходи и методи за разрешаване на конфликтите и противоречията в социално осигурителната система с цел възстановяване на доверието и постигане на по-висока степен на финансова и институционална стабилност на системата.

В ПЪРВА ГЛАВА "Съвременни проблеми и предизвикателства пред социалното осигуряване – контекстуални измерения" е посветена на теоретико-методологични аспекти на социалното осигуряване. Социалното осигуряване правилно е разгледано в контекста на теорията за обществените потребности (стр. 12-15). Обосновано е, че държавата се явява като катализатор на определени индивидуални потребности, които прераствайки в обществени или колективни потребности, започват да се задоволяват по обществен път, т.е. по линията на държавните разходи. Направеният от докторанта сравнителен анализ на данъците и осигурителните вноски му дава основание за извода, че те имат почти едни и същи елементи. От гледна точка на принципа на всеобщността, легитимността и съразмерността както на данъците, така и на осигуряването, „те попадат под още един паралел“. Оценявам положително изведените и систематизирани инструменти за генериране на ресурси в системата на общественото осигуряване (стр. 25-30), както и разкритата връзка и взаимна обусловеност между общовалидните принципи и функциите на социалното осигуряване (стр. 35-38).

ВЪВ ВТОРА ГЛАВА „Основни противоречия и конфликти при реформиране на Държавното обществено осигуряване в България" са разгледани и анализирани противоречията в общественно-осигурителните системи на съвременния етап на промени, както и характерът на конфликтите в самия осигурителен процес. Аргументирана е необходимостта от нови подходи и методи за провеждане на налагащите се промени в осигурителните системи, за управлението на тези промени и за разрешаването на конкретните конфликти в осигурителния процес, за да се спре ерозията на самата система и да се възвърне доверието в нея.

Акцентът правилно е поставен върху основните дисонанси в политиките на общественото осигуряване относно: избора на осигурителна система, типа на участието в осигурителната система; времевия фактор за придобиване на права; финансирането на дейността на осигурителната система; разпределението на осигурителната тежест; демографското стареене на населението; хроничния недостиг на средства; достъпа до получаване на права за бенефициентите на осигурителната система; използването на осигурителната система за политически цели; ниската адекватност на плащанията (стр. 43-48).

От тези позиции е изследвана факторната обусловеност и е направен проблемен анализ на конфликтните ситуации в осигурителния процес (стр. 53-59).

Идентифицирани и типологизирани са конфликтите в осигурителния процес (стр. 64-75). Обособени са фазите и са анализирани възможни стратегии за излизане от конфликт, а именно: съперничеството, компромисът, приспособяването, отстъпката и сътрудничеството.

В ТРЕТА ГЛАВА „Алтернативни методи за разрешаване на конфликтите в осигурителния процес и възможност за пренос на добрите практики” е обосновано виждането, че системата на социалното осигуряване по същество е нормативно регулирана и промените в нея не трябва да са хаотични, само с цел решаване на текущи задачи, а трябва да се управляват. На основата на оригинално авторово изследване са представени аргументи, че за да бъде управлявана промяната на една система, каквато е социалното осигуряване, са необходими алтернативни подходи и методи за управление на конфликтите в осигурителния процес. Насоката на разглеждане се концентрира върху социалните и институционални измерения на приложенията на действащи закони, както и върху практиката най-вече на осигурителната администрация по отношение прилагането на методите за алтернативно разрешаване на спорове в осигурителния процес (стр. 105-130).

Доказано е, че противоречията и конфликтите в осигурителната система се проявяват основно по линия на либерализацията на осигурителните отношения, намаляване на обществената грижа, при

едновременно увеличаване на личната отговорност, съчетано с навлизането на пазарните отношения и конкуренцията. Осъществената пенсионна реформа – допълването на “разходно-покривната” система с “капиталова”, развитието на трите стълба на пенсионната система, също съдържа конфликтен потенциал.

В **ЗАКЛЮЧЕНИЕТО** авторът е систематизирал по подходящ начин основните **изводи** и получените **резултати** от цялостното изследване в дисертационния труд.

III. ОБОБЩЕНИЕ НА ПО-СЪЩЕСТВЕНИ СИЛНИ СТРАНИ И РЕЗУЛТАТИ С ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Систематизирани са съществуващи теоретични възгледи на утвърдени автори и е направена авторова интерпретация на понятието конфликт в осигурителната система.
2. Предложени са подходящи подходи и инструменти за генериране на ресурси в системата на общественото осигуряване.
3. На базата на собствено проучване е изяснена спецификата и е структурирана проблематиката за управление на противоречията и конфликтите в държавното обществено осигуряване.
4. Направена е оценка на въздействието на конвенционалните методи за управление на промените в осигурителната система и на реално постигнатите резултати от тяхното приложение.
5. Очертани са възможности за прилагане на алтернативни способи за разрешаване на спорове, като приложим инструментариум в осигурителния процес.
6. Положителните резултати от използването на алтернативните методи за разрешаване на спорове имат институционални, социални, правни, фискални, психологически и други измерения. Ползите са не само за гражданина или за юридическите лица, но така също за осигурителната администрация и за бюджетната система.
7. Разкритите чрез изследването проблемни области и направените на тази основа предложения за решения, които ги преодоляват ми дават основание да направя извода, че авторовата теза е доказана.

IV. АВТОРЕФЕРАТ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът отразява релевантно структурата и съдържанието на труда и акцентира върху най-важните моменти, резултати и изводи от изследванията.

По дисертационния труд са посочени **7 самостоятелни публикации**, които представят **съществени части** от труда. Една от тях е на руски език и е публикувана в чужбина.

V. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ КЪМ ДОКТОРАНТА

1. Дисертационният труд би спечелил ако се изследва възможността за приложение на инструментариума на риск мениджмънта за разрешаване на противоречията и конфликтите в осигурителния процес.
2. Част от посочените в края на всяка глава изводи са безспорни факти, в които няма изследователска новост.
3. В отделни части на изложението докторантът се е увлякъл в изясняване на терминология в гранични тематични полета.

Посочените бележки не намаляват качествата и достойнствата на дисертационния труд и не оказват влияние върху общата ми положителна оценка за него.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за защита **дисертационен труд** има характер на **завършено научно изследване**. От изложението е видно, че докторантът е **открил нерешени** и **частично решени** проблеми отнасящи се до използването на алтернативни методи и подходи за разрешаване на спорове в осигурителния процес, като инструмент за избягване на обществено напрежение. Показал е **умения** да **систематизира** и **критично да осмисля** съществуващи научни тези и да заема аргументирана позиция. Чрез използване на подходящ методологически инструментариум предлага **иновативни решения с приложен характер**.

В дисертацията се съдържат **конкретни изводи, резултати** и **емпирични доказателства**, които са **лично дело** на докторанта. Анализите, оценките, направените изводи и резултати са оформени и изложени разбираемо, логично и прецизно.

Налице са необходимите основания с убеждение да препоръчам на членовете на уважаемото Научно жури да даде

образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 3.7 „Администрация и управление”, по научна специалност “Организация и управление извън сферата на материалното производство” на **Анелия Венелинова Пържанова**.

06.06. 2013 г.

Гр. Варна

Рецензент:

(проф. д-р Павел Павлов)